

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Työmarkkinajärjestö [Suomen Psykologiliitto ry]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesityksen mukaisia palveluita järjestettäisiin henkilön pitkäaikaisesta toimintakyvyn heikkenemisestä seuraavan välttämättömän ja toistuvan avun, tuen tai huolenpidon tarpeen perusteella. On erittäin kannatettavaa, että välttämättömyydellä ei tarkoitettaisi vain elämisen perusedellytysten täyttymistä, vaan ihmisarvoisen elämän edellytysten täyttymistä muuttuvana ja kehittyvänä kulttuurisidonnaisena käsitteenä. Lisäksi on keskeistä, että palveluiden järjestämisen lähtökohtana on nimenomaisesti tarve tämän lain mukaisiin erityispalveluihin, eikä tietty vamma tai

diagnoosi määritteli oikeutta palveluun tai rajaisi henkilöä pois erityispalveluiden piiristä, vaan ratkaisevaa olisi vammaisuudesta aiheutuva toimintakyvyn heikentyminen.

On kuitenkin hyvä huomata, että vammaisten henkilöiden kirjo on kokonaisuutena varsin laaja, ja myös spesifisti kehitysvammaisten henkilöiden kirjo on laaja, joten oikea-aikaisten ja riittävien palveluiden varmistaminen kaikille lain kriteerit täyttävälle henkilölle on haaste. On ensiarvoisen tärkeää varmistaa vaikeasti ja syvästi kehitysvammaisten henkilöiden oikeuksien ja palveluiden saatavuuden toteutuminen.

Lisäksi ikääntymisrajaus on iäkkäänä sairastuneita ja vammautuneita henkilöitä syrjivä suhteessa nuorempiin ja nuorempina vammautuneisiin tai sairastuneisiin. Lainsäädännön esittämät ikääntymisrajauksen kriteerit jäävät myös varsin epämääräisiksi. Ikääntymisrajaus heikentäisi monien ikääntyneiden saamia palveluita ja mahdollisuutta vammaispalveluiden turvin asua kotona.

Lakiesityksessä esiin nostettu tuettu päätöksenteko hyvä asia, mutta sen sisältöä ja laajuutta olisi hyvä lakiesityksessä vielä tarkentaa.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

On kannatettava muutos, että henkilökohtainen avustaja voi jatkossa olla myös asiakkaan lähiomainen. Kuljetuspalveluiden laajeneminen liikkumisen tueksi, joka huomioi sekä fyysiset, psyykkiset että kognitiiviset syyt tuen tarpeelle on kannatettava, ja lisää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia liikkua kodin ulkopuolella.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Palveluiden järjestämisen lähtökohtana on tarve tämän lain mukaisiin erityispalveluihin, eikä tietty vamma tai diagnoosi määrittele oikeutta palveluun tai rajaa henkilöä pois erityispalveluiden piiristä, vaan ratkaisevaa on vammaisuudesta aiheutuva toimintakyvyn heikentyminen.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Nykyisessä kehitysvammalaissa on määritelty psykologin rooli vaativan tuen asiantuntijaryhmän jäsenenä. Tässä lakiesityksessä jää kuitenkin epäselväksi, että olisiko tämä asiantuntijaryhmän tehtävä ja kokoonpanon vaatimukset muuttuvassa lainsäädännössä laajentumassa sellaisenaan kaikkiin vammaispalveluihin, mikä olisi kannatettavaa. Eli lakiesityksessä olisi syytä vielä tarkentaa määrittelyjä.

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Palveluiden koordinoituvastuu on tarpeen määrittää selkeästi, ja koordinoinnista tulee vastata ammattilainen, joka tuntee asiakkaan ja hänen tarpeensa. Lakiesityksen pohjalta nousee huolta siitä, että vaarana olisi palveluiden pirstoutuminen kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla.

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Palveluiden saatavuus tuen tarpeen perusteella on kannatettavaa, jotta tarpeenmukaiset palvelut saadaan järjestettyä nykyistä nopeammin sen sijaan että täytyy odottaa diagnoosia, jonka saaminen valitettavasti saattaa viedä aikaa.

On erittäin hyvä, että lakiesitys mahdollistaa sen, että kahdessa kodissa asuvat lapset voivat saada molempiin koteihinsa esteettömän asumisen. Lisäksi on kannatettavaa, että henkilökohtaisen avustajan myöntämisessä voidaan huomioida henkilön tarve saada tukea päätöksentekoon, jotta kommunikaation vaikeudet eivät sulje pois mahdollisuutta avustajaan. Lakiluonnoksen tarkennukset voimavararajaukseen liittyen ovat hyviä, joskin edelleen jää huolta siitä, miten tätä tulkitaan ja rajaako tämä pois palvelua sitä tarvitsevilta henkilöiltä.

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Ikääntymisrajaus on iäkkäänä sairastuneita ja vammautuneita henkilöitä syrjivä suhteessa nuorempiin ja nuorempina vammautuneisiin tai sairastuneisiin. Lainsäädännön esittämät ikääntymisrajauksen kriteerit jäävät myös varsin epämääräisiksi. Ikääntymisrajaus heikentäisi monien ikääntyneiden saamia palveluita ja mahdollisuutta vammaispalveluiden turvin asua kotona.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

Palvelut jäävät lakiesityksessä sisällöltään vielä osin epäselviksi, minkä vuoksi niihin on vaikea muodostaa tarkkaa kantaa. Mitä on esimerkiksi vaativa moniammatillinen tuki käytännössä? Mitä se pitää sisällään, ja mitkä ammattiryhmät tähän moniammatilliseen työhön tulee ottaa mukaan? Entä mitä esimerkiksi valmennus voisi konkreettisesti pitää sisällään, ja kuka palvelun tuottamisesta vammaiselle henkilölle käytännössä vastaisi?

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesityksessä jää valitettavan epäselväksi, mitä valmennus voisi konkreettisesti pitää sisällään, ja kuka palvelun tuottamisesta vammaiselle henkilölle käytännössä vastaisi.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säättämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Tarkennukset voimavararajaukseen ja henkilöön kykyyn ohjata henkilökohtaisen avun sisältöä ovat tärkeitä ja ohjaavat päätöksentekoa entistä paremmin. Voimavararajaus on kuitenkin edelleen

hiukan ongelmallinen. On tärkeää, että myös henkilöt, joilla on kommunikaation vaikeutta ovat tarvittaessa oikeutettuja henkilökohtaiseen apuun. On myös merkittävä myönteinen muutos, että vammaisen henkilön perheenjäsen voi jatkossa toimia henkilökohtaisena avustajana.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesityksessä jää epäselväksi, mitä vaativa moniammatillinen tuki on käytännössä? Mitä se pitää sisällään, ja mitkä ammattiryhmät tähän moniammatilliseen työhön tulee sisällyttää? Mikä on esimerkiksi kognitiivisen tai psyykkisen tuen ja psykologien rooli? Vaikka vaativaa moniammatillista tukea on jo aiemmin ollut saatavilla kehitysvammalain perusteella kehitysvammaisille henkilöille, tulee palveluiden sisällöt kuvata yksityiskohtaisesti uudessa vammaispalveluita koskevassa lainsäädännössä, jotta vältetään esimerkiksi eri hyvinvointialueiden välille syntyvistä tulkintaeroista.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kyseessä on tärkeä palvelu, jonka saatavuuteen on hyvä velvoittaa lainsäädännössä. Lakiesityksessä on todettu, että tukea pitäisi ensisijaisesti saada vammaisen henkilön läheisiltä ja lähihenkilöiltä. Tämä on lähtökohtaisesti kannatettavaa, mutta herättää kuitenkin huolen siitä, onko vaarana, että palvelua aletaan liian herkästi ulkoistamaan omaisille tai muodostamaan omaksi erilliseksi palvelukseksi?

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

On kannatettavaa, että palvelu laajenee myös muihin vammaisiin henkilöihin kuin kehitysvammaisiin. Palvelun tarkempi sisältö jää lakiesityksessä kuitenkin osin epäselväksi, ja esimerkiksi työryhmään sisältyvien ammattilaisten tarkempi määrittäminen jää puuttumaan. Psykologi olisi tässä kognitiivisen ja psyykkisen erityisen tuen tarpeen arvioinnin ja palveluiden toteutuksen näkökulmasta hyvin olennainen ammattilainen.

Lakiesityksessä on todettu, että palvelua varten tulee olla käytettävissä pysyviä ja osaavia tiimejä. Ajatus on tärkeä ja kannatettava, mutta toteutus käytännössä voi tuottaa merkittäviä haasteita, mikäli alan veto- ja pitovoimaa ei saada parannettua.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

-

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset ovat nykyainsäädännössä kohtalaisen hyvät ja niiden voimaanjääminen väliajaksi on kannatettavaa. Viimeistään tulevassa lainsäädännössä psykologin rooli on kuitenkin syytä tarkentaa itsemääräämisoikeutta koskevissa pykälissä myös laajemmin esimerkiksi hoidon suunnitteluun ja toteutukseen liittyen, ei pelkästään rajoitustoimenpiteitä koskevissa pykälissä.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

-

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Esitetyn lain tarkoituksena olisi toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä. Lisäksi lain tavoitteena olisi tukea itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä turvata yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Lisäksi tavoitteena on yhdistää tällä hetkellä voimassa olevat erityislait ja määritellä vammaisen henkilön palvelujen tarve toimintakyvyn perusteella.

Edellä esitetyt tavoitteet ovat Suomen Psykologiliiton näkökulmasta erittäin kannatettavia, ja kokonaisuutena arvioiden lakiesityksessä on pyritty vastaamaan niihin kiitettävästi. Lakiesityksessä on kuitenkin syytä vielä tarkentaa käytettyjä käsitteitä ja määriteltyjä palveluita käytännön toteutuksen näkökulmasta, sillä pykälien joiltakin osin väljät muotoilut voivat herkästi johtaa erilaisiin tulkintoihin lain soveltamisessa.

Lausunnon laatimiseen ovat osallistuneet Suomen Psykologiliitto ry:n kehitysvamma-alan psykologien ammatillisen työryhmän jäsenet.

Gergov Vera

Suomen Psykologiliitto - Ammattiasioista vastaava psykologi